

Kierkegaard 200 år på Det Kongelige Bibliotek

Ved åbningen af udstillingen 'Den originale Kierkegaard' d. 22. april 2013.¹

*af udstillingsredaktør, forskningsbibliotekar, mag.art. Bruno Svindborg,
Det Kongelige Bibliotek*

Søren Aabye Kierkegaard blev født d. 5. maj 1813 i et herskabeligt hus på Nytorv i København, nogle få hundrede meter fra Det Kongelige Bibliotek i den skikkelse, han har set det. Moderen hører vi ikke noget om i forfatterskabet, men den tungsindige, fantasifulde og formuende far fik åndeligt og materielt en afgørende betydning for sønnen, der efter teologisk embedseksamen og filosofisk magistergrad kunne hellige sig sit forfatterskab, og takket være en næsten overmenneskelig produktivitet havde han ved sin død som blot 42-årig i 1855 skrevet mere end 30 værker – samt tusindvis af dagbogssider – der på sigt sikrede ham verdensberømmelsen.

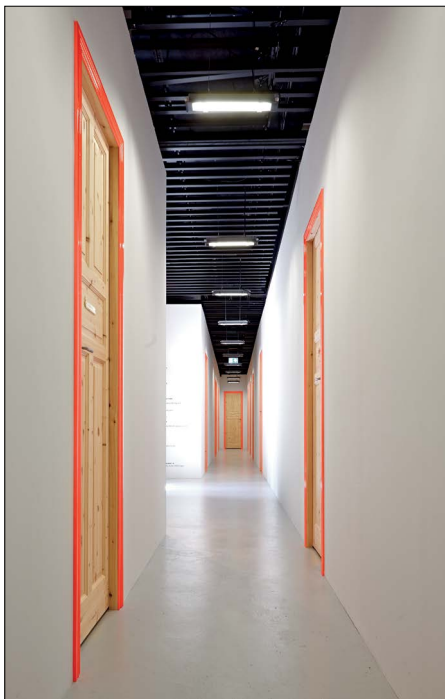
Her i 200-året for hans fødsel er betydningen af hans teologiske og filosofiske forfatterskab så stor, at fejringen af ham ikke blot er et nationalt anliggende, hvad man kan overbevise sig om ved at læse om de mange planlagte konferencer, seminarer og andre arrangementer i bl.a. Australien, Mexico, Brasilien, USA, Canada, Frankrig, Grækenland og Tyskland.

Blandt de institutioner, der i Danmark markerer 200-året for hans fødsel, har Det Kongelige Bibliotek en helt naturlig forpligtelse, som vi med glæde påtager os. Denne forpligtelse skyldes ikke blot bibliotekets store samlinger af

Kierkegaards bøger på dansk og de mange oversættelser, men især fordi biblioteket siden 1945 huser *Kierkegaards arkiv*, hvis betydning også internationalt blev anerkendt, da det i 1997 blev optaget på UNESCOs *Memory of the World-For-tegnelse*, den fortegnelse, der svarer til *World Heritage-Listen* over jordfaste mindesmærker, som UNESCO med grundlag i Verdensarvkonventionen fra 1972 indstiftede i henholdsvis 1978 og 1992. Om arkivets vej til Det Kongelige Bibliotek kan publikum høre nærmere i den film, der er produceret til udstillingen.

Udstillingens titel er bevidst flertydig: "Den originale Kierkegaard" hentyder ikke blot til Kierkegaard som en original, man kunne pege fingre ad i datidens København bag voldene, eller til originaliteten i hans forfatterskab, men også – og især – til det enestående originalmateriale med breve, dagbøger, udkast, manuskripter, lapper og strimler, som befinder sig i hans arkiv, og som udstillingen viser frem. Her kommer man helt tæt på det skabende øjeblik – dér hvor Søren Kierkegaard satte pen til papir og nedfældede de tanker, der stadig inspirerer og foruroliger læsere verden over. Med udgangspunkt i dette arkiv kan Det Kongelige Bibliotek af gode grunde give et helt unikt bidrag til de mange forskelligartede initiativer, som man kan læse mere om på Kierkegaard-årets hjemmeside.² Og netop at give dagens kulturinteresserede borgere mulighed for at se et udvalg af Kierkegaards egne originale efterladenskaber må være Nationalbibliotekets særlige forpligtelse ved en sådan fejring.

Det er kun otte år siden, at en anden danskers 200-års fødselsdag blev fejret globalt. Det drejede sig i 2005 selvfølgelig om den H.C. Andersen, der altså var

Udstillingen er opbygget som en korridorlejlighed med 14 døre i overstørrelse. Bag hver dør gemmer sig et nyt, rumligt univers, der står som en kontrast til eller underbygger rummets tematiske indhold.

stort set jævnaldrende med Kierkegaard. Og de to kunne næsten ikke undgå at se hinanden, når Kierkegaard tog sit daglige bad i folkehavet under lange vandringer i København. Selvfølgelig under forudsætning af, at Andersen ikke endnu en gang var ude at rejse. Der er dog ikke noget, der tyder på, at de to havde så meget at sige hinanden. Hvad Kierkegaard havde at sige, skrev han ublidt i sin debutbog *Af en endnu Levendes Papirer*, hvad der medførte, at Andersen måtte tage et "kjølende pulver" og "gik som i en Døs". Og bortset fra verdensberømmelsen er der ikke meget, de har til fælles, altså bortset fra det

danske sprog, som de begge på forskellig vis håndterede helt suverænt. Men også i berømmelsen er de forskellige. H.C. Andersen har flere læsere end Kierkegaard, men kun til en mindre del af forfatterskabet. Kierkegaards færre læsere inddrager større dele af forfatterskabet, men dog primært de pseudonyme skrifter, hvad Kierkegaard som religiøs forfatter i øvrigt ikke selv var helt tilfreds med.

Og denne forskelligartethed afspejler sig også i de to fejring. Programrådet for *Kierkegaard 2013* må klare sig uden en generalsekretær, og der er heller ikke råd til transport i private jettfly. Og der er ikke i år så mange fantasifulde kommercielle tiltag som i 2005. Til gengæld kan man se i det samlede program, at der er mange udstillinger, foredrag og studiekredse, der benytter Kierkegaard-året som løftestang for en seriøs beskæftigelse med og studium af det vanskelige, men givende forfatterskab.

Det Kongelige Biblioteks udstilling, som vises de kommende fem måneder, henvender sig til alle interesserede i Søren Kierkegaards liv, værk og arbejdsmetode – samt dem, der forhåbentligt kan blive det. Den kræver ingen særlige forudsætninger af den besøgende, bortset fra evnen til at blive fascineret af at se de originale dokumenter, som en af Danmarks største kulturpersonligheder efterlod sig. Og som man vil se, er der valgt en opbygning af udstillingen, der ud over fascinationen også appellerer til nysgerrigheden. Udstillingen er opbygget som en korridorlejlighed, der er større end selv de største, Kierkegaard selv beboede. Vil man se hele udstillingen, er der 13 døre, der skal åbnes. Bag hver dør gemmer sig et nyt, rumligt univers, der står som en kontrast til eller underbygger rummets

Rummet "Min Regine" illustrerer de herskabelige forhold, som Kierkegaards forlovede voksede op under. Alle illustrationer er optaget af Fotografisk Atelier, Det Kongelige Bibliotek.

tematiske indhold. Og til iscenesættelsen af hvert udstillingstema arbejdes der med lys, skrift, proportioner og enkeltstående objekter.

Faktisk er der 14 døre, men en enkelt dør kan ikke åbnes. Med skiltet "Ingen adgang" markeres det, at der bag den findes Kierkegaards såkaldte "hemmelige note". Den note, der med Kierkegaards egne ord "forklarer Alt", og som derfor naturligvis ikke findes. Denne dør er en reverens til den del af personligheden, der altid unddrager sig en forklaring, men også – mere konkret – til den udstilling med titlen "Den hemmelige note", som i 1996 blev afholdt i Rundetaarn under ledelse af Niels Jørgen Cappelørn og Joakim Garff, der sammen med flere andre på det tidspunkt forberedte udgivelsen af *Søren Kierkegaards Skrifter*.³

Det er også i international sammenhæng et stort arbejde, der under professor Niels Jørgen Cappelørns ledelse er præsteret, både i form af udgaven og den omfattende forskning, der har fundet sted. Begge dele har haft international betydning og indvirkning, bl.a. i form af en lang række oversættelser af store dele af Kierkegaards værk til sprog, der hidtil enten ikke har haft adgang til ham eller kun i mindre omfang. Det Kongelige Bibliotek har i udstillingen også forsøgt at give et visuelt indblik i denne betydningsfulde del af Søren Kierkegaard Centrets virke gennem mere end 15 år.

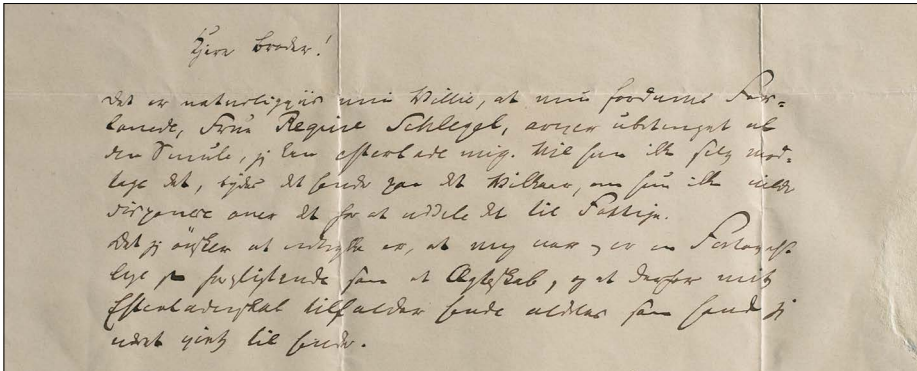
Som de fleste vil vide, er der parallelt med den trykte udgave af Søren Kierkegaards Skrifter udkommet en fuldstændig elektronisk udgave.⁵ Mens rettingerne til den trykte udgave er overgået til Københavns Universitet, overgår den elektroniske til Det Kongelige Bibliotek, der fører den videre og – takket være en

bevilling fra Augustinus Fonden i 2013 – vil transformere den til et nyt format, som svarer til det, biblioteket understøtter andre store udgaver i. Der vil intet afbræk være i adgangen til udgaven.

Ved denne åbning af udstillingen "Den originale Kierkegaard" skal der naturligvis også bringes et helt originalt citat:

"Nogle af mine Landsmænd mene, at det at være Forfatter i Danmark er et fattigt Levebrød og en kummerlig Ansættelse. De mene ikke blot, at dette er Tilfældet med en saadan tvetydig Forfatter som mig, der ikke har en eneste Læser og kun nogle faa til midt i Bogen. [...] – Dersom det var tænkeligt hvad jeg ikke har antaget, at der var en Læser, der havde holdt ud og altsaa ogsaa kom til at læse dette, hvad jeg ikke har tænkt mig, thi saa havde jeg ikke skrevet det, dersom han talte om det Læste til Andre, saa ville maaskee Nogle af mine Landsmænd sige: agter ikke paa en saadan Forfatter, hører ham ikke, han er en Forfører."

Det er let nok at citere Kierkegaard, og det bliver også gjort flittigt i disse måneder og i udstillingen. Det er straks sværere at holde ham fast i ordstrømmen og gennemskue de mange stemmer, der taler. Der er ingen tvivl om, at Kierkegaard skrev de citerede ord, men de er jo lagt i munden – eller vel rettere i hænderne – på den Hilarius Bogbinder, der har fundet en pakke skrevne papirer og "fripostigt" har "befordret dem til Trykken" og udgivet dem under titlen *Stadier paa Livets Vei. Studier af Forskjellige*. – Og hermed er man bragt ind i det pseudonyme univers, som lige siden har fascineret og provokeret læsere af Kierkegaard. – Man fristes til at stille det absolut

Kierkegaards testamente, i hvilket han overlader alt til sin "fordums Forlovede". Fra udstillingen.

relevante spørgsmål: Er Søren enig med Hilarius i det netop citerede? "The answer is blowing in the wind" – for nu at citere en, der i min egen ungdom fyldte mere end Søren Kierkegaard.

Men når man læser bogbinderens "Slutningsord" til dette omfangsrige værk, der forener mismodig erkendelse og humoristisk frækhed med suveræn sproglig beherskelse, så kommer man let til at tænke på, at det aldrig er for sent at få sig en god *anderledes* ungdom. Denne formulering er inspireret af professor Thomas Bredsdorff, der i en artikel i *Politiken* for et par måneder siden – fripostigt – argumenterede for, at "man skal læse Kierkegaard, mens man er ung eller stadig kan huske, hvordan det var. For han var rebelsk som en teenager hele livet." ⁶ Og i sin argumentation inddrager Bredsdorff Kierkegaards håndtering af det danske sprog. Han skriver: "Kierkegaards dansk er måske det allerbedste, han har givet os i arv. Vi oplever for tiden det ene domænetab efter det andet. Hvad enten der er tale om rockmusik, IT eller bankderivater griber flere og flere mere og mere til fremmedsprog. Kierkegaard gjorde det modsatte, han gav os domænegevinst."

Allerede Georg Brandes var inde på noget af det samme. Han kaldte Kierkegaard for den største danske prosaist siden Holberg. Og det er nærliggende at se Bredsdorffs kommentar som en indirekte polemik mod den gamle travet, der straks fra Kierkegaard-årets begyndelse igen blev trukket ud af stalden, altså at Kierkegaard er så vanskelig at læse, at han skal 'oversættes', dvs. med stavemåde, ord og syntaks tillempes en moderne sprogdragt. I sit værste mareridt ser man næsten *Enten-Eller* for sig som illustreret klassiker. Hvilket selvfølgelig er en noget infam måde at udtrykke sig på overfor det utvivlsomt velmenende ønske om, at Kierkegaard får endnu flere læsere. Problemet er jo blot, at en 'oversat' Kierkegaard ikke er Kierkegaard. Stilen er manden.

På den anden side er der ingen grund til at lægge skjul på, at Kierkegaard er vanskelig at læse. Men hvis Kierkegaards bøger er vanskelige at læse, så er det for ingenting at regne mod hans manuskripter. Og det skal derfor også straks medgives, at hensigten med udstillingen ikke umiddelbart har været at befordre et studium af Kierkegaards

Farven i rummet "Corsaren" afspejler den jalousi og det had, som også spillede ind i den såkaldte Corsar-fejde (efter tidsskriftet af samme navn).

værker. Dertil har man lønkammeret eller den sokratiske samtale. Derimod har det været målet at give et lille indblik i det, som Kierkegaards første udgiver H.P. Barfod kaldte for "Sjælens Værksted", altså et indblik i, hvordan tanker blev til ord, til guirlander af ord, til afsnit og kapitler, og altså til sidst i mange tilfælde til afsluttede bøger, der kunne trykkes.

Udstillingen er i høj grad en *skrift*-udstilling. Man ved fra erindringer af nogle af Kierkegaards samtalepartnere på de peripatetiske vandringer, at Kierkegaard i tankerne gjorde alt færdigt, mens han gik, så han ved hjemkomsten kunne nedfælde det på skrift. Men man kan også

se, at skriften er en betydelig modstander og katalysator. Herom vidner ikke blot de utallige kladder og gennemskrivninger til nogle af hans bøger, men også de uendeligt nuancerede og skarpsindige analyser med endeløse ophobninger af illustrerende eksempler. Sådanne sider kan knap nok tænkes. De kan kun skrives.

Og nu en afsluttende absolut uvidenskabelig efterskrift i form af en personlig tilståelse af en anden art end Kierkegaards. Da jeg startede på planlægningen af denne udstilling, begyndte jeg ikke med at læse Søren Kierkegaards samlede skrifter fra start til slut. Men ud over hvad jeg i forvejen havde læst af forfatterskabet og har læst undervejs, har jeg i høj grad ladet mig inspirere af bøger *om* forfatterskabet, bl.a. – hvad forfatterne sikkert vil bemærke – af bogen *Skriftbilleder*,⁷ der handler mere om arkivet og Kierkegaards måde at arbejde på end om indholdet af hans skrifter og papirer. Og helt uundværlig for mit arbejde har været den nu afsluttede udgivelse af hans skrifter i 55 bind – og især netversionen af samme – herunder ikke mindst kommentarbindene, der med tekstredegørelserne gelejder én direkte ind i det noget uoverskuelige arkiv og giver de nødvendige faktuelle oplysninger i rigt mål. En udgivelse, som jeg godt tør påstå til de fleste formål gør selve arkivet overflødig. Men så er det jo godt, at det med denne udstilling kan blive luftet lidt.

Da Gyldendal for 50 år siden lancerede Søren Kierkegaards *Samlede Værker* i 20 bind som paperbacks i 20.000 eksemplarer, fik udgivelsen følgende ord med på vejen af Poul Henningsen: "Hvad filosoffer og fagfolk end kan få ud af Kierkegaard, mener jeg at almindelige mennesker – og det er dog dem det kommer an på i et folkestyre – ikke vil kunne

I rummet “Efterliv” vises et bredt udvalg af bøger af og om Kierkegaard på mange sprog.

presse en dråbe åndelig føde ud af ham. Han kan pynte på reolen, men det er mit alvorlige håb at ingen læser ham.” Så vidt P.H. – og han fik naturligvis ikke lov til dengang at stå uimodsagt. Det får han heller ikke i dag. Kierkegaard betragtede ikke sig selv som en ‘folkelig’ forfatter. Han henvendte sig som bekendt til ‘hiin enkelte’. Men når disse enkelte – der

langt fra indskrænker sig til filosoffernes og fagfolkernes snævre kreds – fortsat mener, det er umagen værd at tage udfordringerne i Kierkegaards værker op, har de med den nye udgivelse af hans skrifter den bedste mulighed nogensinde for at blive hjulpet på vej. Nu er grundlaget skabt for den store opgave at formidle hans vanskelige *tanker*.

Noter

- 1 Artiklen gengiver i let revideret form de to første taler ved udstillingsåbningen.
- 2 <sk2013.ku.dk>
- 3 Se i relation hertil: *Skriftbilleder. Søren Kierkegaards journaler, notesbøger, hæfter, ark, lapper og strimler*. Af Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff & Johnny Kondrup. Udgivet i samarbejde med Søren

- 4 Kierkegaard Forskningscentret og Det Kongelige Bibliotek. København: G.E.C. Gad, 1996.
- 5 <www.sks.dk/forside/indhold.asp>
- 6 *Politiken* 24. februar 2013.
- 7 Jf. note 3.